

پژوهشی در داستان شیخ صنعان

افسانه کفر

اردلان عطار پور

آن
همه
۱۳۸۲

www.ketab.ir

عطاریور، اردلان، ۱۳۳۶
اقتدا به کفر: پژوهشی در داستان شیخ صنعان / اردلان عطاریور. - تهران:
آن، ۱۳۸۲.
ج. ۱. ۱۲۴ ص.

ISBN 964 - 8065 - 15 - 2 ریال ۹۰۰۰

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات کتابخانه.

۱. عطار، محمدبن ابراهیم، ۹۵۳۷ - ۹۶۲۷ ق. منطق الطیر. شیخ صنعان
-- نقد و تفسیر. ۲. شعر فارسی -- قرن ۶ ق. -- تاریخ و نقد. الف. عطار،
محمدبن ابراهیم، ۹۵۳۷ - ۹۶۲۷ ق. منطق الطیر. شیخ صنعان. شرح. ب.
عنوان. ج. عنوان: منطق الطیر. شیخ صنعان. شرح. د. عنوان: پژوهشی در
داستان شیخ صنعان. ه. عنوان: شیخ صنعان

۸۱۶/۲۴ PIR۵۰۴۹ / الف ۷
ع / م ۶۶۷ع ۱۳۸۲

۸۲-۱۰۹۶۶م

کتابخانه ملی ایران

ه

۴

اقتدا به کفر

اثر اردلان عطاریور

صفحه‌آرایی و امور فنی: مهیار اردبیهشت

عکس‌های روی جلد: صبا آقازاده مسرور

ناشر: انتشارات آن - انتشارات همه

لیتوگرافی: آران گرافیک

چاپ و صحافی: آثار

تیراژ: ۳۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: آبان ۱۳۸۲

قیمت: ۹۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۸۰۶۵-۱۵-۲

خیابان ولی‌عصر (عج) - بالاتر از زرتشت - کوچه بخاری - پلاک ۸ - واحد ۶

۸۹۱۲۴۲۲ - ۸۹۲۴۱۶۰ - ۶۴۸۰۴۷۹

کلیه حقوق مادی و معنوی متصوره از این اثر به انتشارات آن و همه تعلق دارد

فهرست مطالب

۹	پیشگفتار
۱۳	شیخ صنعان
۱۵	روایت قدیمی تر
۱۸	باید می مرد!
۲۰	هویت تاریخی شیخ صنعان
۲۴	جاذبه شیخ برای دختر
۲۶	هنر و عاشقی عطار
۲۸	عقوبت کلیشه‌ای
۳۰	عابدان عاشق در غزلیات عطار
۳۶	قدری بی‌اعتنایی
۳۸	ماجرای پورسقا
۳۹	قدح یک حدس
۴۱	تحریر دلخواه و قایم
۴۴	بزرگی نوامان عاشق و عشق
۴۶	واقعیت جاری
۵۲	تابوی عشق
۵۵	برخورد عرفان عاشقانه به عاشقانه‌ها
۵۹	دوستی خداوند به دلخواه
۶۱	عشق و بی‌ریایی
۶۴	حدیث خود
۶۸	تسامح عرفان عاشقانه
۷۱	کلیساهای بلاد اسلامی
۷۵	صلیب دختران ترسا
۷۷	حکایت شیخ صنعان (اثر عطار نیشابوری)
۱۲۱	کلیه مأخذ

پیشگفتار

جنگهای صلیبی از اسفبارترین حوادث تاریخ بشر است. دو دین و فرهنگ بزرگ عصر پس از اینکه قرن‌ها در کنار هم با آرامش به سر می‌بردند و به بحث و مناظره اکتفا می‌کردند، به جنگ با یکدیگر پرداختند. جنگی که دویست سال طول کشید.

پیش از جنگهای صلیبی مسلمانان در بلاد مسیحیان و مسیحیان در بلاد مسلمانان - علیرغم اختلافات مذهبی‌شان - در شرایط به‌نسبه خوب و آزادی به‌سر می‌بردند. ناصر خسرو در همین اوقات است که از بیت‌المقدس و کلیسای قیامت دیدن می‌کند. او کلیسا را اینطور وصف می‌کند: «جایی وسیع است، چنانکه هشت‌هزار آدمی را در آن جای باشد، همه را به تکلف بسیار ساخته از رُخام

رنگین و نقاشی و تصویر، و کلیسا را از اندزون به دیباهای رومی آراسته و مصور کرده و بسیار زر طلا آنجا به کار برده، و صورت عیسی علیه السلام را چند جا ساخته که بر خری نشسته است»^۱

اما با فاصله کمی از این زمان قوم سلجوقی بر ایران و آسیای میانه مسلط شد، که از یک سو متعصبانه برخورد می کرد و از دیگر سو از نفوذ و قدرت و طمع کشورهای مسیحی در حوالی بیت المقدس و قسطنطنیه بیمناک بود، به همین سبب آزادی های زائران مسیحی را که برای زیارت ترمت حضرت عیسی به بیت المقدس می آمدند محدود کرد؛ زائرانی که متأثر از اعتقادات مذهبی از سراسر بلاد مسیحی تنهایی یا دو- سه نفری و گاه در دسته های چندین هزار نفری مرکب از زنان و مردانی از هر سن و سال به حرکت درمی آمدند تا در قسطنطنیه تاج خار حضرت عیسی، ادوات شکنجه آن حضرت، پارچه ای مزین به نقش حضرت عیسی، تصویر حضرت مریم اثر لوک قدیس، موی یوحنا تعمیددهنده... را مشاهده کنند و سبکبار به دیار خود برگردند.^۲

محدودیت زائران مسیحی تا بدان جا پیش رفت که اهل نصاری دیگر نتوانستند به ارض اقدس بروند و همین سبب تعصب های بیشتر مذهبی و اختلافات عمیق تر بین مسلمانان و مسیحیان شد، و همچنین بهانه کشورهای گشایی ها و طمع به ممالک شرقی گشت، و نهایتاً با پیشگامی و موعظه های آسقفان و ضلای جنگ و جهاد آنان کار به

۱ ناصر خسرو قبادیانی مروزى: سفرنامه، ص ۶۲

۲ استیون رانسیمان: تاریخ جنگ های صلیبی، جلد اول، ص ۶۶

جنگهای صلیبی منجر شد. با این وضع، یکسره کار به تعصب و عصبیت‌های مذهبی کشید و حال مسلمانان در بلاد مسیحیان و حال مسیحیان در بلاد مسلمانان بدتر شد. پیروان هر دین راه تهمت و افترا را پیش گرفتند، چنانکه مسیحیان به اذیت و آزار مسلمانان پرداختند و در باره اسلام و مسلمین و حضرت محمد افتراها و دروغها ساختند تا کینه و عداوت و مقاصد خود را با خیال آسوده‌تری اعمال کنند. اساساً خود نام «جنگهای صلیبی» از آن بود که به نام دین صورت می‌گرفت و مسیحیان که عازم جنگ می‌شدند بر شانه، صلیبی از پارچه سرخ می‌دوختند. آنها وقتی اورشلیم را گشودند، با مسلمانان چنان کردند که کشیش رمون - از اهالی اورشلیم - که خود شاهد ماجرا بود نوشت «گروهی از مسلمانان را سر از تن جدا کردند ... گروهی دیگر را با تیر کشتند یا مجبور کردند که از برجها خود را به زیر افکندند، پاره‌ای را چندین روز شکنجه دادند و آن گاه در آتش سوزانیدند. در کوچه‌ها توده‌هایی از کله و دست و پای کشتگان دیده می‌شد. هر طرف اسب را می‌کردی در میان اجساد کشتگان و لاشه اسبان بودی»^۱ کار به جایی رسید که سپاهی از مسیحیان قصد مکه کرد تا خانه کعبه را خراب کند و این بود که چون مسلمانان آنها را شکست دادند و بعضی را اسیر کردند معدودی را در عید قربان به جای بز سر بریدند.^۲

واضح است با چنین وضعی و با ادامه جنگی که به نام دین صورت می‌گرفت اقلیت‌های مذهبی در وضع بدتری قرار گرفتند و

۱ ویل دورانت: تاریخ تمدن، جلد چهارم (عصر ایمان، بخش دوم)، ص ۷۹۲

۲ ماخذ قبلی، ص ۷۹۹

آتش عداوت در میان آنها باز هم تیزتر شد. چنانکه از این هنگام است که واژه‌هایی مانند «زُئار» و «زُئار بستن» به معنی کافری، به واژه متداولی در ادبیات فارسی بدل شد و بستن زئار برای ترسایان جبری‌تر گشت، تا سبب شناسائی و تفاوت‌شان از مسلمانان گردد و به واقع آنها اهل ذمه بودند که چون مسلمان نبودند باید پولی به نام جزیه می‌دادند و اگر از این کار امتناع می‌کردند مستحق مرگ می‌شدند. آنها همچنین اجازه نداشتند سوار بر اسب شوند یا خانه‌های‌شان مرتفع‌تر از خانه‌های مسلمانان باشد، بلکه ارجح بود که کوتاه‌تر هم باشد. به اضافه نباید بر جنازه‌های مرده‌های‌شان بلند می‌گریستند و باید آنها را دور از مقابر مسلمانان در محل جداگانه‌ای دفن می‌کردند...^۱ زمخشری (متوفی ۵۲۹) در تحقیر و خوار کردن اهل ذمه می‌گوید «جزیه را باید با توهین از آنان گرفت... و همین که جزیه را به‌طور کامل پرداخت باید پس‌گردنی بخورد»^۲ خلاصه چنانکه امام محمد غزالی (متوفی ۵۰۵) نوشته «معاملت با ایشان آن است که ایشان را حقیر دارند» و «دشمنی با ایشان فریضه است»^۳

۱ علی ناظمیان فرد، مقاله اهل ذمه در صدر اسلام، فصلنامه تاریخ اسلام، ص ۴۵ تا ۵۶ همچنین به تاریخ اسلام در ایران اثر پطروشفسکی ص ۱۹۶، تاریخ تمدن اسلام اثر جرجی زیدان ص ۷۳۹، جنگ‌های صلیبی اثر استیون رانسیمان ص ۲۷ مراجعه کنید.

۲ جمشید کرشاسب چوکسی: ستیز و سازش، ص ۱۳۸

۳ محمد غزالی: کیمیای سعادت، تصحیح احمد آرام، ص ۳۱۲